

Cossetània Edicions

CARME
MEIX

COLLITA DE FOC

XVIII PREMI LITERARI VILA D'ASCÒ 2006



Notes de collita

Notes de Color – 9

COLLITA DE FOC

CARME MEIX

Cossetània
EDICIONS

Aquesta obra ha estat guardonada amb el XVIII Premi Literari Vila d'Ascó 2006. El jurat el formaven Joaquim Armengol i Roura, Núria Grau i Poyo, Gustau Moreno i Pérez, Montserrat Nicolau i Borràs i Miquel Pérez i Sánchez.

Editat amb la col·laboració de:



Ajuntament d'Ascó

Primera edició: abril del 2007

© del text: Carme Meix Fuster
© d'aquesta edició: Cossetània Edicions

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-276-1

Dipòsit legal: B-21.048-2007

I

Herència

Dónam més vi, que la vida no és res.

Fernando Pessoa

Aquell dia radiant de setembre, poques hores abans que la mort li barrés el camí, el Rafel Esplà va tenir un somni premonitori. Va ser a l'hora de la migdiada, amb tot el camp dilatant-se sota la llum vivíssima del sol. S'havia estirat sobre una vella borrassa, a l'ombra de la figuera, disposat a passar el fort de la calor, que no a dormir, perquè dormir és un privilegi de joves i de gent sense neguits, i ell no era jove, i el neguit de la feina se'l menjava de viu en viu, i no el deixava dormir ni reposar. Havia menjat poc, com era habitual, però havia begut força: el vi era l'únic plaer que li quedava, el vi de les vinyes, esplèndides, del mas, amarga herència de l'Àgueda.

Era allà, a l'ombra canviant per l'impuls del vent, una garbinada que no treia la xafogor, però que removia les fulles amb un remoreig expressiu, com de veus burletes que recitessin encanteris i faules inversemblants. Era un somni, sí, però ell estava ben despert, i notava sota l'esquena la duresa dels terrossos, i sentia els bronzits dels

insectes, les olors intenses del camp, la claror agostadora del sol, més enllà del cercle protector del verd aixopluc.

Tota la vida del Rafel Esplà va passar, en una ràpida successió de formes i colors, veus i fesomies, fets i sentiments, davant dels seus ulls al·lucinats. Imatges de guerra enardidora i de repòs interior. Imatges de pau allargassada i combats terribles dins del cor. I va adonar-se de cop que tot, tot, havia estat inútil, fora potser d'alguns petits esclats de passió. I encara enterbolits pel rau-rau acusador d'una veu que s'alçava per sobre de totes, una veu que va reconèixer, esglaiat, com la seva pròpia: la veu del Rafel Esplà carregat d'il·lusions que havia estat ell, al principi dels temps, a Castellfort, el seu poble perdut de l'aspre Maestrat.

Castellfort, 1866

Casa Esplà, acaramullada de pedra i de fang. Una casa pobra en una terra pobra. La part de baix per als animals i la de dalt: foc, alcova i dos recambrons, per a les persones. Un pare que treia el ramat cada matí, a pasturar, amb els tres gossos: tot un reclam de bels i de clapits, que ell, petit, escoltava des del jaç, content de poder-s'hi quedar una miqueta més, amb els ulls adolorits de son. Un mare que anava a rentar a les cases bones —ben poques— del poble, per dos rals. Quatre germans més petits, tots nois, que es barallaven tot el sant dia pel plaer de barallar-se, plaer que els estimulava la gana i la sang. I una germana més gran, blanca i delicada com un glop de llet, que s'ocupava dels germanets, i no donava l'abast a descompartir-los.

I fred, molt fred. Aquells freds de Castellfort, inhòspid i alterós, que s'entaforaven als ossos i omplien peus, mans i orelles de penellons, que picaven com dimonis, a les nits, en revenir per l'escalfor del llit. I neu. Una neu dolça i compacta que ho cobria tot —lletjor i misèria—, amb el seu vel rutilant d'una bellesa estranya i glacial. Quan nevava el ramat no podia sortir de la cleda, on bevava de gana, una gana immensa que calia alimentar cada dia amb herba seca i alfals, encara que no hi hagués prou menjar per als fills. Per això, als hiverns, a ca l'Esplà, com gairebé a tot el poble, es treballava per als Fuster, els fabricants de faixes morellanes, que repartien els telers per les cases, recollien les peces teixides i els pagaven a tant la peça.

Al Rafel no li agradava que el pare fos a casa. El vell Esplà —ell el veia molt vell, amb la cara fosca i rugosa, els cabells sempre coberts de la gorra de color de gos quan fuig, i les mans plenes de durícies que només sabien tocar els fills per clavar-los solemnes carxots—, odiava la casa, deia que s'hi ofegava, i odiava el teler, que feia anar com un condemnat a galeres, el rem. La seva vida era el ramat, córrer per aquell camps esbatanats, sota aquells cels d'un blau enlluernador, respirar les olors de l'herba tocada per la pluja o pel rou, posar paranyes envescats per al tord, o caçar al llaç alguna llebre, que la dona coïa amb unció, i ell es menjava, golafre, que bé que s'ho havia guanyat! I deixava que els altres es mengessin les costelletes i n'escuessin els ossos mentre es triava els millors talls.

A casa s'hi migrava, i el malhumor el pagaven els fills, sobretot el Rafel, que era el noi gran, i sempre estava baidant, al seu dir, i ja era hora que comencés a sortir amb el

ramat, i a guanyar-se el jornal, que el pa no el regalaven. Tot el que feia el Rafel l'exasperava. I el fartava de bufes. La mare patia, però no feia res per evitar-ho, que els homes ja se sap.

I encara hi havia una altra cosa que preocupava el Rafel. El pare, quan era a casa, anava adelerat darrere de la dona, com els dos gossos anaven darrere de la gossa, quan estava en zel. El Rafel no sabia si les dones també s'hi posaven en zel, però sabia, sense que ningú no li ho hagués explicat mai, el que passava entre els homes i les dones, i sabia també que, a la primavera, la mare lluia panxa grossa, i cap al setembre, naixia un altre xiquet, i això era una boca nova per repartir el menjar, i més treball per a la mare, i més malhumor per al pare. I més carxots per a ell.

Hi havia hagut un moment gloriós en la vida de Tomàs Esplà, anys enrere, quan Cabrera era l'amo del Maestrat, i els seus homes, amb les boines vermelles, els uniformes llampants i lluint uns bigotis que feien feredat, corrien per aquelles afraus i convidaven els joves a unir-se a la seva partida. Dos anys els va seguir, ebri d'entusiasme i de fervor per la causa. Només en va treure una ferida de sable, a l'esquena, que, quan feia humitat, li recordava amb un dolor somort aquells dies gloriosos i aquell crit de victòria:

—Déu, pàtria i rei!

Quin Déu, quina pàtria i quin rei, mai no s'havia aturat a pensar-ho, perquè pensar no era patrimoni del Tomàs Esplà. Però era una frase que enardia la sang i li feia venir plorera, alguna nit humida d'hivern, quan l'es-

quena li recordava aquells dies llunyans. Plorava per la causa perduda, per la seva joventut malaguanyada —“ves què n’he tret?”—, plorava sobretot per Cabrera, el gran traïdor, que vivia —cor què vols, cor què desitges— en un món llunyà, ric com un matxo, i no en volia saber res, dels seus companys de lluita ni de les desgràcies del país, en mans d’aquells liberals de merda.

—Quan torno Cabrera, ja els ben arreglarà! —havia dit moltes vegades, tant que n’hi va quedar el costum, i igual podia dir-ho a un fill, quan no l’obeïa amb celeritat, a un ovella ximpleta, que es posava enmig d’un romiguerar, com maleint el llop que, aprofitant la nit, li havia robat un cabridet.

—Quan torno Cabrera, ja sabreu quin pa s’hi dóna!

El Rafel Esplà acabà associant el nom del Tigre del Maestrat amb el d’un vulgar papus, un espantall per fer sirgar la canalla. Com els ogres i les bruixes dels contes de la vora del foc que explicava la Nel·la per aplacar els seus germanets aquells llargs vespres en què es quedaven sols, esperant que tornessin els pares.

Tenia set anys quan li van donar la gaiata, un sarró vell amb un crostó de pa i formatge i quatre nous per acontentar la gana, un petit ramat amb les ovelles i els cabridets joves, que no podien seguir el ramat gaire lluny, i la gossa vella, per anar a pasturar a les envistes del poble.

—Tu seguix la Roïna. Ella et guiarà —havia manat el pare. Era el seu primer dia de feina, que no el seu primer jornal, perquè en els anys que va dur el ramat, cada cop més gros i amb més responsabilitats, mai no en va veure ni un xavo.

I va seguir la gossa, tan carregada d'ofici i de seny, que sabia acomboiar els animals —uns animalets capriciosos i estúpids, que s'adonaven de la manca de lideratge del jove pastor i anaven a la seva—, i mantenir-los a ratlla molt millor que no pas el Rafel. Els va dur en un erm proper, d'herba esclarissada, des d'on es veia pujar cap al cel, límpid, el torterol del fum de les cases, grises i endormiscades, enmig d'aquell panorama, sobri, de vesants amb uns quants pins i alzines esparsos, i faixes i més faixes estintolades amb marges de pedra seca on creixien, si la pluja no es mostrava massa avara, blat i patates per aplacar la fam. Al darrere, la mola Garumba i el muntanyam feréstec dels Ports ullaven la contrada, indiferents.

El Rafel mai no hi va saber trobar aquell delit que mostrava el Tomàs. Se sentia sol, sense els crits dels germanets i la companyia afectuosa de la Nel·la. Feia una mica de fred, i va buscar el recer d'un marge, cara-solat, i s'hi va arraulir, ben embolicat dins de la manta morellana, una manta prou bona de colors vius, que li havia donat la mare.

—Treballa bé, i arribaràs a ser un home, com ton pare.

No, no ho volia ser un home com son pare, no s'hi quedaria per sempre, en aquella terra freda i miserable. Se n'aniria ben lluny, en un lloc més alegre, i tindria un bon passador.

—Quan torno Cabrera! —es va trobar dient. I no va saber com continuar. La Roïna se'l va mirar, amb recel; després, com si s'adonés del seu estat d'ànim, es va apropar al noi i li va llepar les mans.

Va ser el segon o tercer any de pasturar del Rafel, quan va arribar el *garrotillo*. I dos dels fills del Tomàs el van agafar. Primer el Tomaset, que tenia tres anys. No hi havia metge, a Castellfort, aleshores, i algú va dir de dur-lo a Morella. Però Morella era massa lluny. A Cincorres estaven si fa no fa com ells. El Tomàs va demanar una somera, a cal Fuster, de les que duïen el teixit a la ciutat, per portar el xiquet a Vilafranca. I ell i la dona van posar-se de seguida en camí, tremolant de no ser-hi a temps, perquè el *garrotillo*, tal com diu el seu nom, agarrota les criatures, les priva la respiració, les ofega i es moren d'asfíxia. Com a remei, el metge els fa un foradet al coll, hi posa una cànula, i l'aire entra als pulmons fins que baixa la inflamació i el malalt torna a respirar amb normalitat.

Van marxar costa avall, amb la por al cos. Encara no feia tres hores que havien marxat, que els símptomes es van manifestar en l'altre, el Pere, de cinc anys, un nen viu i trapasser que feia anar de bòlit la seva germana. Però ara no reia, no marranejava, ara estava vermell i enfebrat, i la Nel·la no sabia què fer ni a qui acudir. I va demanar al Rafel que anés a buscar la tia Magdalena del Rec, la partera, que era l'única que en sabia una mica, d'aquelles coses.

En Rafel va córrer carrer Major avall cap a la casa de la dona, que vivia darrere de l'església, davant de la portalada barroca de la qual el noi et es va senyar, un senyal de la creu una mica esquerp, sense deturar la marxa. I va entrar en un carreró estret, sense sortida, acompanyat pel parrupeig dels coloms que es feien els nius a la paret de carreus gruixuts de l'església. La Magdalena era una dona vella i experimentada que havia ajudat a néixer totes les

criatures del poble, i algun animal de sobrepuig. Per això va anar a casa Esplà sense perdre punt, per si hi podia fer res. En veure el xiquet, va bellugar el cap, dubtosa.

—Què farem, ara? Mons pares són fora, estem sols!
—gemegava la Nel·la.

—Si fóra meu —va recomanar la dona—, lo duria a muntanya. Que respirara aire net. Això el curaria! I sobretot, no ho apegaria als altres!

La Nel·la va embolicar el germanet amb un mocador gros de fer farcells i se'n va anar, enquimerada.

—Vinc amb tu! —va dir el Rafel.

—No. Tu t'has de quedar a vigilar. Si passara res al ramat, mon pare seria capaç de matar-mos a tots! —Va marxar, pàl·lida i fràgil, amb el xiquet a coll. El Rafel es va quedar a la casa, trist i impotent.

—Se morirà, Peret? —va demanar l'Andreu. No li va saber respondre.

—Si es moren, Peret i Tomaset, les seues coses seran per a natros, no? —va afegir el Vicent.

—No digueu bestieses! O si no, quan torno Cabrera...! —els va voler amenaçar.

—Mos matarà a tots! —van riure els petits.

Es va trobar donant-los un calbot a cadascun. Després els va fer anar a dormir sense sopar. Es va adonar, sense voler-ho, que es comportava igual que el Tomàs Esplà. I es va esgarriar de dalt a baix.

Van tornar de matinada, els pares, sense haver arribat a Vilafranca, perquè el xiquet se'ls havia mort pel camí. L'havien dut, morat i transparent, dintre d'un farcelllet de roba blanca, al cornaló de la somera. El Rafel es va

despertar, alertat pels gossos, i va sentir el remor de l'arribada, i els plors de la mare, i va córrer escales avall.

—Està mort, lo meu filllet està mort! —anava repetint la dona, mentre el gronxava als braços, avant i enrere, avant i enrere, com si s'hagués trastocat. El Rafel es va quedar mirant-la, mut de la impressió.

—I Nel·la? —va demanar el pare, impacient.

—Ha anat al tancat del Grau —va dir amb un fil de veu, sense deixar de mirar la mare.

—Al Grau en estes hores? Ira de Déu! I què dimonis hi ha anat a fer? —va cridar el Tomàs, fora de si.

—Pere estava malalt. Com Tomaset —va dir molt fluix, de por que ho sentís la mare. Però aquesta ja l'havia sentit. Va allargar la seva càrrega fúnebre al fill gran i es va girar cap al marit.

—Anem-hi de seguida. Déu meu. Anem-hi de seguida!

Van marxar corrents, oblidant el cansament. El Rafel es va quedar amb el xiquet mort al coll, quiet i fred. La somera se'l va mirar un moment, i després, amb un trot resignat, va anar-se'n tota sola cap a l'estable de cals Fuster.

Molts anys després, al seu mas de Gandesa, el Rafel encara podia sentir als braços el pes immens d'aquell petit cos. El va pujar a dalt i el va posar al llit dels pares, amb compte de no despertar els dos petits que dormien en un llit entravessat, l'un dalt i l'altre a baix, als peus del llit patern. A la claror del sol que pujava per llevant i es filtrava per les finestres de juntures mal travades, se'ls va mirar, aprengut: respiraven bé, un respirar fondo i compassat. El

Vicentet, el més petit de la colla, somreia, potser somiava alguna cosa bonica, un somni més dolç que qualsevol despertar. Va tornar a baixar i es va asseure als esgraons de l'entrada, esperant. Els gossos havien marxat rere l'amo. Només la Roïna s'estava a la casa, fidel al jove pastor. Les ovelles i les cabres belaven, impacients. Segurament tenien gana, calia treure-les a pasturar, però no podia deixar els germans sols. Van ser unes hores amargues.

A migdia els pares van tornar, amb la Nel·la, i el petit, mort, a coll.

—Que no has tret lo ramat? —va demanar el Tomàs, enfadat de sentir els bels.

—No volia deixar els xiquets tots sols.

—Hagueres cridat una veïna! Mecagon dena, natros en un tràngol aixina, i tu que no tens ànsia de res! —Li va ventar una bufetada tremenda.

Aquell dia va ser el primer que va treure el ramat sencer a les pastures. Va caminar d'esma, camps enllà, guiat per la prudència de la Roïna, la gossa fidel. La galta li bullia.

—Quan torno Cabrera...!

Semblava que l'esvoranc terrible que la mort dels xiquets va deixar en la família seria omplert de seguida per un altre fill. El Rafel veia créixer la panxa de la mare, resignada, i se'n feia creus. Li semblava que s'havien afanyat massa a tapar el forat. I era com si els dos menuts no haguessin existit mai, fora, potser, del cor de la mare, on eren enterrats i ben enterrats. Però ella no en parlava mai, i el pare tampoc. Només la Nel·la, quan eren sols, deia alguna vegada: "Te'n recordes de Pere?" o "Ara Tomàs faria

tants anys”, com si temés que el Rafel també els oblidés, i el record del seu pas per la terra es desfés com un grapat de boira acuitada pel sol.

La panxa de la mare. Aquell estiu, cada vespre quan arribava de pasturar i la mirava, li semblava que era més grossa, i ella anava més feixuga, com si no pogués amb aquell pes que li vinclava l'espina. Estava groga, ullerrosa, i afinada. I era com si la immensa panxa li xuclés tot el cos i tota la vida. Ara no podia anar a rentar per les cases, i la Nel·la havia de suplir-la, i en tornar, ajudar a la casa, i tenir cura dels germans. El Rafel feia el que podia, per fer-li costat. Però no aconseguia més que crits i renecs del pare, que li retreia que no estava prou per la feina, que el ramat era el primer, i no se n'adonava, que vivia a l'encant, i ja l'espavilava ell.

Aquella tarda última de la seva vida, sota la figuera, el Rafel va adonar-se, de cop, que el pare no li tenia malícia pel que feia o deia, o pel que deixava de fer, sinó perquè es veia ell, el Tomàs Esplà, retratat en el fill gran. I era a si mateix que s'odiava. A ell, i al seu propi pare, aquell avi malaltís que el Rafel amb prou feines va arribar a conèixer, i al fill de retruc: tota una llarga cadena d'apocats i de perdedors.

La tronada que venia espetegant des dels Ports va fer que el Rafel tornés al poble abans d'hora. Havia estat pasturant el ramat petit —ovelles acabades de parir i corderets de llet—, pels rostollars de vora el camí de l'ermita de Sant Pere, l'escassa herba que la calor d'aquell estiu tan sec no havia aconseguit agostar. La Roïna va ser la primera que va sentir els trons llunyans i el va avisar amb

un clapit sec, les orelles teses, avisant del perill: una nuvolada fosca, amb taques blanques al davall, prenyada de pedra, avançava majestuosa. Era prou a prop del poble —la Nel·la li havia demanat al matí que no se n'allunyés gaire—, per tornar i posar el ramat a aixopluc. Va fer el xiulet característic, i la gossa li va fer costat amb uns lladruocs nerviosos que van obligar els animals a deixar la pastura i iniciar, de pressa i corrents, el camí cap al poble. En arribar a les primeres cases ja queien unes gotes grosses com punys. Va entrar al portal de casa xop, però va aconseguir evitar la pedra, que va començar a caure de seguida amb un estrèpit sec i sord que feia feredat.

El dos germans eren drets al graó de l'entrada, esperant-lo, i van afanyar-se a fer entrar els animals a la cleda i ajudar-lo a passar la tanca d'encanyissat.

—La tia Madalena, la partera, és a dalt, amb ma mare i Nel·la. Diu que ja ve! —va cridar el Vicentet per sobre dels bels de les ovelles i dels cabrits.

—Qui ve? —va demanar, desconcertat.

—Lo xiquet, home! —va riure l'Andreu—. Qui vols que sigo?

—Ah! Quant temps fa, que ha vingut, la partera?

—No gaire. Nel·la ens ha enviat a buscar-la. I volia que vinguérem a buscar-te a tu, també, però ja hem sentit la Roïna, quan pujava per la costa, i mô n'hem tornat a casa!

—I mon pare?

—Mon pare? —van fer un gest d'estranyesa. Mai no havia assistit a cap part, el Tomàs.

Va pujar al pis de dalt per les escales de fusta mig corcades, que l'home sempre deia que s'haurien de canviar,

però el temps i els diners per a fer-ho no arribaven mai, i hi anava posant pedaços mal forjats, que no es trencava ningú la crisma perquè Déu no era servit. Des de les escales, i pujant per damunt dels bels, se sentia un gemegar ofegat, i els crits, histèrics, de la partera.

—Ajuda'm, ajuda'm, que sola no puc! Fes força, o no mô'n sortirem!

Es va quedar dret al darrere de la cortina, grisa amb ratlles vermelles descolorides, escoltant aquells gemecs i aquells esgarips, sense saber què fer ni què dir; al pit una mà de ferro li garfia el cor. A la fi va cridar:

—Nel·la! Que us fa falta res? —la noieta va sortir fora, tapant amb el seu cosset esprimatxat l'interior de la peça, però no el suficient perquè no pogués veure aquella enorme panxa rere la qual gairebé desapareixia la cara de la mare.

—Sí! —va dir nerviosa—. Vés a buscar ton pare! Això va malament!

—A on? —es va esgarriar.

—Deu d'haver anat al tancat del Grau. Ha dit que pasturaria prop d'allà, hui. S'hi deu d'haver amagat per la tronada. Corre!

Va posar-se un sac d'arpillera al cap i va sortir al carrer. Queia una barreja d'aigua i pedra, una pedra una mica tova, ara, que es desfeia en tocar a terra amb un sorollet sord. Va arrencar a córrer cap al Grau, dos hores bones de camí. Cada tro que sentia li feia recordar l'oració de santa Bàrbara, que anava recitant, a mitja veu, com una jaculatòria que l'ajudava a conjurar el temor.

El camí era ple de tolls, i a les raconades s'hi acaramullava la pedra, d'una lluïssor blanca, immaculada, com si fos neu. El Rafel corria, i si el toll era molt gros, saltava, i de vegades hi queia a dintre; les avarques eren tan xopes i pesants que aviat se les va haver de treure i va seguir corrent a peu nu, sentint a la pell la blanor llefiscosa del fang que se li escorria entre els dits.

Prop del Grau, la calamarsada va tornar a caure de valent, i el sac amb prou feines aconseguia aturar-ne els cops, i els crits a santa Bàrbara gloriosa no servien de res, i les llàgrimes li corrien galtes avall, de por i de cansament, barrejades amb la pluja. Així va entrar al tancat on el pare fumava tranquil, assegut enmig del ramat gros. Els gossos es van alçar a saludar-lo. El pare no es va moure.

—A on vas d'esta manera? —encara el va increpar.

—Ma mare! Està de part! —va dir sense alè.

—Cada dia hi està una cabra o una ovella, de part. Per això no cal fer tants moïnos!

—La partera diu que no va bé!

—Què sap aquella bruixa! Si n'haguera sapigut una mica, los xiquets no s'haurien mort, mecagon Déu! Ja li vaig dir a ta mare que no l'anara a buscar mai més, ni en vida ni en mort, que no volia que hi ficara els peus, a casa nostra!

—I què havia de fer, tindre'l sola? —es va atrevir a objectar.

—Després de sis fills ja hi hauria d'estar feta, com ma mare, que sempre els va tindre sola, al mas, los fills. I en sendemà ja treballava. De melis, eren, les dones d'ans. Les d'ara no saben ni criar!

—No hi pensa anar?

—Amb este temps? Déu me'n guard! No estic boig, encara! Vés-te-n'hi tu, que pareix que tens ganes d'arroplegar una galipàndria! Jo hi aniré quan assereno!

Se n'hagués tornat, el Rafel, però les cames no el tenien. Es va deixar caure, enmig del ramat que amb el seu escalf el va ajudar a eixaugar-se de la mullena, les llàgrimes i els mocs caient-hi cara avall. I ni un tros de roba seca no tenia per eixaugar-se'ls!

—Sempre seràs un no ningú. Te n'hauries de donar vergonya, redéu! Los hòmens no ploren!

Los hòmens no ploren. Però jo tenia onze anys, pare. Era encara un xiquet, que no ho veies? Només al tard, amb l'aigua passada i la ratlla de Sant Martí entravessada al cel en senyal de bon auguri, nos vam dirigir cap al poble. Tu anaves al davant amb la gaiata, los gossos al darrere, estalonant lo ramat, i jo el darrer de tots, arrossegant los peus pel fang, descalç i vençut. Com si dugués damunt dels muscles un pes terrible. Quan vam arribar a casa, ma mare ja s'havia mort. I també el seu xiquet.

—L'hem persignat, que encara alenava. La tia Madalena m'ha demanat quin nom volia que li posàrem. Jo li he dit Pere Tomàs. Li pareix bé, pare? —va explicar la Nel·la, plorosa.

Però el Tomàs no se l'escoltava. Va tornar a baixar escales avall, renegant com un boig. Aquella mateixa nit va començar a beure i a beure fins a caure rodó, com si volgués ofegar en vi tota la misèria que li corcava l'ànima. A l'hora de l'enterrament amb prou feines s'aguantava dret.

La Nel·la pujava fràgil i bonica com una flor boscana. Si hagués tingut diners per comprar-se roba i calcer adequats, en lloc de la roba basta, de dol, que duia, aprofitada de la mare i tenyida a casa, hauria estat la noia més lluïda de Castellfort. Tenia la pell clara, els ulls de color blau cel de tarda, els cabells suaus i rossencs, la boca fina i ben dibuixada. Quan caminava pels carrers del poble, tan lleugera que no semblava tocar de peus a terra, els joves, i no tan joves, se la començaven a mirar amb lluïssors de desig a les nines dels ulls. Però ella no s'adonava de res. El seu somriure continuava sent dolç, el seu gest, humil, la seva conversa, tímida. A casa feia de mare dels germans, i ajudava a gitar-se el seu pare si arribava tan begut que no podia fer-ho sol. Sense ni una queixa. El Rafel se l'estimava amb deliri.

El primer hivern després de la mort de la dona, el Tomàs no va alçar cap. Bevia molt, i tenia un beure trist, de plors i sanglots, en què prometia a la filla que això s'havia acabat, que era l'última vegada, però l'endemà hi tornava, incapaç de recordar els plors i els juraments. De matí, atordit per l'alcohol, no podia fer-se càrrec del ramat, i el Rafel va acostumar-se a treure'l a pasturar ell tot sol. Algun cop, un dels seus germans l'acompanyava. Però la seva alegria, poca-solta, i les seves ganes de divertir-se —encara que fos a costa de les ovelles o de la Roïna—, irritaven el germà gran, que acabava pegant-los un mastegot, si eren a prop, o llançant-los un terròs al cap, que no solia fallar mai, quan no el tenia a l'abast de la mà. Per això els dos petits l'evitaven. I el Rafel s'ho estimava més. S'havia acostumat a anar sol. A contemplar el cel i els núvols i descobrir-hi senyals de pluja, de serena o de

canvi de temps. A posar algun llaç per caçar llebres, o enxampar els conills a la jaça. Això ho feia sobretot per la Nel·la, que es posava molt contenta quan els hi duïa. Però fer de pastor no l'omplia gens.

Quan van arribar les neus —el ramat tancat al corral—, la vida del Rafel amb el pare a prop va ser un turment. Sort en va tenir de la Nel·la, sort en van tenir tots.

Amb l'arribada del bon temps, el Tomàs va començar a eixorivir-se. Com si al mateix temps que es desglaçava la neu, alguna cosa enquistada se li desglacés per dintre. Va deixar de beure, però va començar a mostrar un neguit estrany, com si la casa, la taverna i el poble sencer se li anessin fent petits, i ell no hi tingués cabuda. Durant l'hivern havia venut uns quants animals, com era de rigor, a algun tractant de bestiar, per poder mantenir els altres. Aquella primavera, però, va decidir que el Perot l'enganyava, que els pagava a cinc i els venia a deu, a Morella, i que, per a aquest servei, no calia córrer. Excuses de mal pagador per anar-se'n a escampar la boira, que era el que de veritat volia.

Va marxar a punta de dia, un matí de mitjans de març, enduent-se un grapat d'animals, els més sans i llustrosos, i els dos gossos joves, que semblaven participar de les ganes de campar-se-les de l'amo.

—Mentre ens queden lo boc i el marrà, i les cabres i ovelles per fer cria, ja n'hi ha prou i de sobres! —va decidir. No va tornar fins al cap de vuit dies. Sense ni cinc.

—Que porta diners, pare? —va gosar demanar la Nel·la—. Mos fan falta espadenyas per als xiquets. I hem de comprar oli. I farina. Lo rebost està buit!

ÍNDEX

I. Herència	5
II. Sang de raïm.....	53
III. El coll de les Serps.....	91
IV. Mort a les vinyes.....	129
V. Vi nou	183
VI. Gotims.....	231
VII. La Catedral del Vi.....	249